

УДК 340

ОНТОЛОГІЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ONTOLOGY OF THE STATE POWER

Юськів Н.В.,

*аспірант Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

У статті висвітлюються питання онтологічної сутності державної влади. Акцентується увага на основних інтенціях державної влади, серед яких еволюційність, соціальність, субстанційність, легальність, актракторність, інституціоналізм як перманентних буттєвих характеристик.

Ключові слова: онтологія, влада, еволюція державної влади, державна влада.

В статье освещаются вопросы онтологической сущности государственной власти. Акцентируется внимание на основных интенциях государственной власти, среди которых эволюционная, социальность, субстанционность, легальность, актракторность, институционализм как перманентных бытийных характеристиках.

Ключевые слова: онтология, власть, эволюция государственной власти, государственная власть.

The article highlights the question of the ontological nature of state power. Emphasis is on the basic intentions of the government, including evolutionary, social, substantiynist, legality, aktraktornist, institutionalism as a permanent existential characteristics.

Key words: ontology, power, evolution of state power, state power.

Постановка проблеми. Сучасна онтологічна наука розвинула світоглядні ідеї щодо проблеми онтології буття, але всі вони не складають єдиного проблемного поля і не існує однозначності в їх визначенні. І хоча проблеми буттєвості, ідей, форм та сутності не розкривалася античністю в світлі удосконалення сучасного наукознавства, однак виступає ортодоксальним підґрунтям та початковою точкою відліку ідей генезису філософсько-правових парадигм, в тому числі феномену державної влади. Метою цієї наукової статті є аналіз онтологічних інтенцій державної влади як філософсько-правового феномену.

Для того щоб схопити, усвідомити різні явища, необхідним бачиться справити історичну реконструкцію феномена влади, як явища, яке конструюється (породжується) в тих чи інших соціальних практиках. Дійсно, це дозволить зрозуміти і розібратися в складному лабіринті хитросплетінь влади, взяти дискурс цього явища. І відповідно зрозуміти, як таке соціальне явище конструювалися в різних епістемах, існувало, а потім трансформувалося. Дослідження таких процесів дає можливість усвідомити основи буття владного феномену.

Стан дослідження. Окремі наукові проблеми сутності державної влади розглядалися в наукових працях Л. Герасіної [5], О.Копиленка, М.Козюбри, В. Нерсисянца, Ю.Тодики, С. Сливки, О.Фріцького та інших. Однак не всі питання, що стосуються проблем філософсько-правового аналізу державної влади, знайшли своє відображення у спеціальній правовій літературі. Таким чином недостатня розробленість вказаного питання, зумовили необхідність написання цієї наукової статті.

Виклад основного матеріалу. Філософія права забезпечує можливість вивчати владу на рівні її вихідних, аксіоматичних посилок, що дає можливість виявити достоїнства і недоліки застосовуваних методологічних стратегій діяння влади.

Онтологічне дослідження державної влади у сучасному суспільстві передбачає аналіз вказаного явища у першу чергу через вимір категорії «сущє», «несущє», «буття», «буття сущєго», «небуття» («ніщо»), «існуюче», «неіснуюче», «існування», «матерія», «свідомість», «дух», «духовність», «світ», «світ упорядкований» («космос»), «світ неупорядкований» («хаос»), «картина світу», «життя», «людина», «екзистенція» тощо. Онтологічна схема – це знакова конструкція, що задає ідеальну дійсність мислен-

ня, його зміст у граничній формі та має інтерпретаційний статус «сущєго», «об'єкта», «світу» «реальності» [1, с. 5].

Онтологія як наука вивчає фундаментальні принципи буття, тому дослідження онтологічної сутності державної влади слід аналізувати через встановлення її фундаментальних принципів.

Державна влада *еволюційно-історична перманентна* категорія. Феномен влади виступає як одне з найдавніших суспільних явищ, оскільки об'єктивно існувало із зародження людського буття ще у формі родини, громади або племені, згодом, в різні історичні епохи наділяючись особливостями соціальної реальності, видозмінюючись, абсорбувало найвагоміші політико-правові артефакти. В сьогоднішньому модернізаційно-трансформаційному суспільстві влада детермінується як невід'ємний атрибут, ознака і «фундамент» державності. Із зростанням кількості народонаселення і збільшення чисельності родів і племен на Земній кулі, природно, почали виникати принципово нові, міжгромадські відносини між людьми. У більшості випадків основним предметом цих взаємин було розв'язання дискусійних ситуацій по володінню правом власності на суміжні території і природні багатства, конфліктні зв'язки між родово-племінними спільнотами зумовили необхідність негайного зміцнення внутрішньої дисципліни і організованості всіх членів громади, що стало вирішальним фактором виникнення держави як універсальної системи загального управління з усіма її відмінними ознаками соціальної структури і політико-правової ієрархії. Вищі шаблі соціально-політичної піраміди держави-суспільства зайняли колишні вожді і старійшини племен, що володіли необхідним авторитетом і морально-психологічним впливом на основну масу одноплемінників. Найважливішим напрямком внутрішньої політики державного управління стало збереження узаконених норм і принципів соціальної несправедливості і придушення будь-яких форм протесту і можливого опору основної маси приниженого і пригніченого народу методами насильства і диктатури. В подальшому еволюційний розвиток державно-владних відносин полягає у всесвітньо-історичному революційному русі за соціально справедливість, політичну свободу і ослаблення гніту диктатури і деспотизму державної влади [див. 2, с. 29-30]. Гомеостаз, тобто незмінність системи державної влади передбачає її існування з етапу перетворення первісного

суспільства у державу. Хоча, слід зазначити, початки владних можна віднайти в авторитетних відносинах лідера, вождя чи старійшини племені. В подальших історичних епохах відбувається зміна економічного та соціального регулювання, що безумовно впливає на основи владного механізму. Зміна історичних типів держави здійснюють перманентний вплив на владні відносини. Однак, на нашу думку вагомо відзначити, що есенція владних відносин є змінна категорія, але зовнішня оболонка існування її є незаперечним. Державна влада існує і в рабовласницькому, і, через багато тисячоліть, у державі соціально-демократичної орієнтації, припускаємо – буде існувати у подальшому. Загалом же слід зазначити, що, за словами В. Нерсесянца, історія людської цивілізації свідчить про її „рух від різних локальних історій до все більш всесвітньої всезагальної історії людства, що супроводжується зміною етапів, ступенів різних конкретно-історично обумовлених процесів загальносоціальної глобалізації та відповідних цим процесам правових норм, форм і процедур їх юридичного виразу, впорядкування й закріплення" [3, с. 40].

Державна влада – це *соціальна* категорія, тобто здатність, або потенційну можливість людей приймати рішення, які впливають на дії інших людей. З юридичної позиції явище влади виступає як право, можливість і повноваження розпоряджатися і керувати підвладним об'єктом, тому акцентну доміанту слід поставити на державній владі, як факторі забезпечення стабільності суспільства, єдиному потужному арбітри у парадигмі відносин між суб'єктами громадянського суспільства.

Визначаючи владу за істотний елемент будь-якої організації соціального життя, передусім життя в колективі, Й. Р. Саймон характеризує її як “результат об'єднання дій”, підкреслюючи колективістське походження феномену [4, с. 19].

Як відомо, соціальний простір являє собою розгалужену систему суспільних зв'язків, в якій фіксується співіснування величезного різноманіття соціально-предметних об'єктів, подій з точки зору їх впорядкованості, насиченості та ступеня охоплення, що виражає реальний процес життєдіяльності суспільства, тобто соціальне буття, котрий перебуває у розвитку [5, с.68]. Будучи вписаним в простір біосфери і космосу, соціальний простір володіє особливим людським смислом і функціонально розгалужений на ряд підпросторів, що утворюють систему, одним з структуроутворюючих елементів якої є державно-владний простір. Він утворюється всією сукупністю соціальних суб'єктів від окремого члена соціуму до організаційних елементів політичної системи. Кожен з них характеризується наявністю певного місця, розташування соціального суб'єкта, що здійснює політичну діяльність і перетворюється таким чином у суб'єкт державно-владних відносин, серед схожих між собою суб'єктів. Кожному члену соціуму притаманні певні параметри впливу на ситуацію в суспільстві через механізм громадського та державного впливу, при цьому відмінності проявляються за внутрішніми потребами у мірі спрямованості, глибини і вагомості впливу. У сукупності ці параметри якраз і утворюють державно-владний простір.

Виходячи з цього, державна влада може бути визначена як одне з основних елементів соціальної системи, її категорія, що позначає частину соціального простору, параметри якої фіксують місце, спрямованість, глибину і протяжність впливу соціальних суб'єктів на сформовану в суспільстві систему державно-владного механізму. Державно-владний простір виступає в якості своєрідної матриці, відповідно до якої відтворюються сформовані в суспільстві відносини влади та підпорядкування, відносини відповідно до встановленої форми держави, та ортодоксальні парадигми звичаєво-традиційних норм та правових приписів, котрі ґрунтуються на досягнутому рівні політичної культури та системи цінностей.

Державна влада – *субстанційна* складова світобуття. Хр. Вольфа визначав детерміністичну картину світобудови: «Ми називаємо машиною складне буття. Увесь світ, включаючи видимий, є машина... Обґрунтувати мутації саме й означає «пояснити механізм світу через структуру, зчеплення, з'єднання речей, його виявлення, його утворення, або пояснити через спосіб композиції, тобто через закони руху...» [1, с. 19]. Якщо за аналогією державу сприймати машиною, то основний ричав руху цієї машини представляється через державну владу, остання в свою чергу також представлена механізмом, що працюють в узгодженому ритмі. Онтологія влади, її риси, різновиди, форми утілення та способи реалізації в сучасному асиметричному суспільстві, зазначає Л. Герасіна, безперечно пов'язані з природними і штучними властивостями владного домінування, яке суб'єктивно зумовлене діями його людських носіїв. Влада відображає специфічні вертикальні відносини між керівниками та керованими, оскільки вона виникає і функціонує в асиметричному суспільстві, а у державній формі – системно втілює громадський договір, що прагне подолати соціальні розбіжності [6, с. 54].

Державна влада позиціонується як *антракторна* складова соціальної системи. Екзистенційне буття передбачає існування об'єктивних причин, котрі породжують та видозмінюють соціальне явище. Феномен державної влади субординується з явища культури, соціального життя, економіки, політики, тощо. Відносини влади і підпорядкування виникають в умовах додержавного первісного суспільства, зумовлюються формуванням двох феноменів: держави і права. Держава і право не існує як явище в собі чи незмінний артефакт соціуму. Держава і право черпають джерельну базу з антропологічних інтенцій саме людини, феномени зумовлюють свій розвиток через інтелектуальну і моральну реакцію на ті проблеми, з якими стикається соціальне буття суспільство в епоху переходу від плеємної бюрократії до первинних основ держави. Право задовольняє первинні вимоги та потреби членів суспільства до врегулювання конфліктних відносин та наявності правил поведінки загального характеру. Трансформація мононорм у правові приписи вказує на характеристику мірила зрілості членів суспільства. Тобто, достатньо зріле суспільство створює державну організацію і правові норми з метою захисту, забезпечення інтересів цього суспільства, врегулювання загальносуспільних відносин. Право виступає іманентною формою співіснування громадського суспільства. Як продукт суспільних відносин і право і державна влада є необхідними атрибутами реального існування суспільства. З появою правових норм та державної організації в унісон розвивається феномен державної влади. Це, на наше переконання, субстрат, тобто стійка незмінна складова як держави так і суспільства.

Онтологічна сутність державної влади не тільки в тому, що ця категорія існувала історично протягом всього свідомого розвитку людства, а в сучасному вимірі, більшою мірою в тому, що виступає аттрактором, тобто привабливою точкою для всієї соціальної системи. Розвинемо свою точку зору в наступному: (1) без державної влади девальвується значення і роль держави у всій політичній системі, оскільки держава не має механізмів та важелів здійснювати охоронні та арбітражні функції у системі війни «всіх проти всіх»; (2) відсутність державної влади тягне як наслідок відсутність легального примусу. Не будь-який примус має легітимний характер, а лише той, який спирається на авторитет верховної влади. Це, в свою чергу, є основою для реалізації правових приписів тому зникає саме поняття позитивного права; (3) девальвація інституту державної влади вводить організовану структуру соціуму в стан ентропії соціальних регуляторів, хаосу та невизначеності, може переродитися у аномальний світопорядок і жорстокий антагонізм в міжлюдських стосунках.

Державна влада – *легальна* категорія. Як вказує І. Жаровська, влада завжди є легальною, не підпільною владою, вона має правову основу, органи публічної влади створюються і діють в порядку встановленому позитивним правом [7, с. 50].

Державна влада виступає як публічний інститут, який здійснюється за допомогою відокремленого професійного апарату на певній території, на яку поширюється державний суверенітет, у якій є можливість звернутися до засобів організованого і законодавчо інституціоналізованого легального насильства для реалізації свого владного веління. Державна влада діє у рамках правових норм, тобто реально чи декларовано є легальною. Це ситуація, що є характерною для переважної «більшості існуючих політичних систем – існує закон, він визнається громадянами, суб'єкт влади отримує можливість реалізувати свій владний потенціал. Джерелом легітимності у цьому випадку виступає правова система (у демократичних політичних системах), у тоталітарних та авторитарних – додатковим джерелом є загроза застосування насилля (втім також прописана в законодавстві)» [8, с.38]. Не слід ототожнювати поняття легальності і легітимності. Легітимна державна влада – це та яка підтримується народом і громадянами, а легальна, виключно та, що діє в межах закону. В сучасному суспільстві вся влада (у широкому розумінні) є легальною, оскільки саме вона має потенціальні здібності приймати закони у щодо себе, а згодом діяти саме у межах встановлених у законодавстві. Легальність виступає умовою реалізації владного процесу, його інституціональної визначеності та юридичної обґрунтованості. Легальна влада, вважає Л.С. Саністебан, ґрунтується на визнанні

добровільно встановлених юридичних норм, направлених на регулювання стосунків управління і підпорядкування. Найбільш розвиненою формою цього типу влади є конституційна держава, в якій норми чітко позначають правила її функціонування. З іншого боку, ці норми відкриті змінам, для чого є встановлені законом процедури [9, с. 45]. Формальна легальність здобувається нині в процесі багатопартійних виборів у вищій законодавчий орган, наприклад, і також з використанням змішаної, пропорційно-мажоритарної виборчої системи, шляхом використання референдумних процедур та інших елементів формалізованої демократії.

Державна влада – інституціалізований механізм, тобто опирається на спеціально створений, ієрархізований державний апарат, що діє на професійній основі. Ступінь і характер інституціалізації суспільства свідчить про тип чинної політичної системи, досконалість механізмів соціально-політичного управління, рівень політичного структурування соціуму, його політичну культуру і досвід асоціативного життя, практику формування громадсько-політичних угруповань.

Висновки. В онтологічному вимірі державна влада – це еволюційно-історична перманентна, субстанційна, соціальна, атракторна, легальна та інституційна категорія. Державна влада позиціонується як властивість соціуму всіх історичних віках його розвитку, починаючи з первісного суспільства і закінчуючи громадянським суспільством як умовою побудови правової держави, оскільки суспільство постійно потребує корегування та управлінського арбітражу, що має потенцію здійснювати державна влада.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Окорочков В.Б. Онтологія: Посібник. / В.Б. Окорочков – Д.: РВВ ДНУ, 2004. – 36 с.
2. Бабич В.П. Основы современной онтологии: методология, проблемы, перспективы: Монография./ В.П. Бабич – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2006. – 296 с.
3. Нерсесянц В.С. Процессы универсализации права и государства в глобализирующемся мире // Государство и право. – 2005. – № 5. – С. 38-47.
4. Simon Y. R. Philosophy of Democratic Government. / Y. R. Simon – L., 1993. – 344 p.
5. Воловик В.И. Философия политического сознания. Монография. / В.И. Воловик – Запорожье : Просвіта, 2006. – 204с.
6. Герасіна Л.М. Інститут публічної влади у модерному та постмодерному науковому вимірі / Л.М. Герасіна // Державне будівництво. №1. – 2011. – 54-59.
7. Жаровська І.М. Державна влада: правові категорії : монографія / Жаровська І.М. – Львів : Видавництво ЛКА, 2012. – 196 с.
8. Цокур Є.Г. Легітимність політичної влади: джерела, особливості, перспективи: Монографія. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 330 с.
9. Саністебан Л. Политические системы и легитимность / Л. Саністебан // Диалог. – 1993. – № 4. – С. 45-49.